

بته جقه

اصالت ایرانی در طراحی گرافیک

■ طاهره عطروش

Botteh - Jegheh

Tahereh Atrvash

اشک دهم (سنتروک) پادشاه اشکانی

به درخت و تقدس سرو دیده می شود، اما به علت اختلاف طبقاتی بسیار و اوضاع سیاسی، زندگی مردم ایران در آن دوره بسیار نابسامان بود. در این میان پیامبری اخلاقی به نام مزدک از بین مردم، برمی خیزد و تا حدودی می تواند در روند آن زمان تاثیر گذار باشد. در نهایت پادشاه و اطرافیان به علت احساس خطری که از جانب وی داشتند، او و بسیاری از پیروانش را از دم تیغ می گذرانند و درست از همین زمان سرو به حالت خمیده رسم و سمبل آزادی و جوانمردی می گردد. در بررسی هنر ساسانیان متوجه می شویم که در این دوره نیز مانند دوره هخامنشیان حیوانات بالدار بسیار مقدسند و به کرات از بالهایی که برگرفته از برگها و حتی سرو خمیده می باشند استفاده شده است.

دستبند طلا، قرن ۵ ق.م (هخامنشی)
موزه ویکتوریا و آلبرت ردپای بته جقه در بال و بدن حیوان دیده میشود.

گرافیک یا به بیان دیگر ارتباط تصویری چیزی جز رابطه تصویری با محیط پیرامون نیست رابطه ای که در آن همواره تصویر بر داشته های ذهنی مقدم است، چرا که ما ابتدا می بینیم و با تصورات خود، تصویرهای تازه ای خلق می کنیم که در علم و هنر ارتباط تصویری هر کدام جایگاه جدیدی پیدا می کند و در آرم، پوستر، بیل بورد و ... نمود می یابد. گاه در زندگی روزمره و محیط اطراف نقوش و تصاویری وجود دارند که به فراوانی از آنها استفاده شده و ما بی توجه از آنها می گذریم که از آن جمله می توان به نقش اصیل و باستانی بته جقه اشاره کرد. سرو خمیده ای که بعضی، آن را طرحی هندی می دانند ولی با تحقیقات و ردیابی به وجود آن در ایران باستان پی می بریم. نقوش مکرر درخت و گل در جای جای تخت جمشید، نشان از علاقه به گل و گیاه در آیین هخامنشیان دارد. در آن دوره سرو نماد اهورا مزدا بوده که در مکانهای بخصوصی در تخت جمشید حجاری شده است و در نقوش برجسته آن مکان، خصوصاً تصاویر حیواناتی مانند هما، سیمرغ، عقاب و شیر که دارای بالهای اعجاب انگیزی می باشند رد پای بته جقه به وضوح نمایان است. شواهد گویای آن است که هنر اشکانیان تاثیر گرفته از هنر هخامنشیان بوده و نقش درخت و سرو در نزد ایشان دارای اهمیت بوده. تصویر، یکی از پادشاهان اشکانی را نشان می دهد که یک دست او به علامت حرمت بالاست و در دست چپش سرو کوچکی قرار دارد. همچنین در دوره ساسانیان توجه مردم

نام کتاب: بته جقه چیست ؟
نویسنده: طاهره عطرش
انتشارات: موسسه فرهنگی هنری سی بال هنر
چاپ اول - تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه
قیمت: ۳۵۰۰۰ ریال

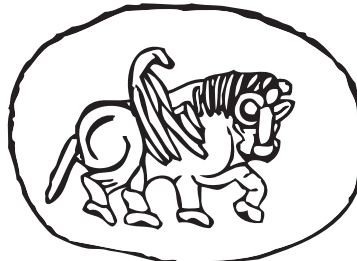
در مقدمه کتاب آمده است:

آنچه در این کتاب می‌آید، تحقیقی است پیرامون "سیر تحول بته‌جقه و چگونگی بوجود آمدن آن در ایران" که با هدف دست‌یابی به سیر تحول آن از بدو پیدایش تا به امروز می‌باشد، این تحقیق در شش فصل انجام گرفته که شامل: فصل اول: تقدس درخت در جهان، فصل دوم: سرو، فصل سوم: بررسی نقوش گیاهی در دوران باستان، فصل چهارم: بته‌جقه، فصل پنجم مواردی چند از کاربرد بته‌جقه در ایران، فصل ششم: نتیجه‌گیری، می‌باشد، هر بخش از این روایت با توجه به منابع معتبر، و نیز با تکیه بر تصاویر آثار هنری بجا مانده از ادوار مختلف تاریخی انجام گرفته است.

در این کتاب در می‌یابیم که بته‌جقه از جمله آرایه‌هایی است که از دوران باستان تا به امروز در روی بسیاری از آثار هنری ایران خودنمایی می‌کند. از طرفی چگونگی زایش و ماهیت و نمادین بودن آن ننگاره موجب بروز اختلافات بین هنر شناسان شرق و غرب گردیده و از طرف دیگر تحول و تطور بیش از حد آن برای آنان حیرت‌انگیز بوده است. در طول تاریخ اشکال گوناگونی را برای آن در نظر گرفته‌اند از جمله شکل گلاب، تمثیلی از آتش زرتشت و یا شکل بادام. کاربرد آن را می‌توان روی ظروف، معماری، قالی، ترمه و پته دوزی و غیره یافت.

نمایی از نقش برجسته‌های تخت جمشید

دو نمونه از مهرهای ساسانی

آثاری از پر و یا همان بال دیده می‌شود. حیوانات بالدار در زمان ساسانیان فراوان‌ترین موضوعات نقش مهرها می‌باشند.

در دهه‌های بعد نقش بته‌ای منزلتی ویژه و جایگاهی برتر پیدا می‌کند و بسان نشان شاهی و فرمانروایی، زیور کلاه شاهان و شاهزادگان می‌گردد و نماد قدرت مطلقه می‌شود و تجسم جاودانگی و خرمی پاینده درخت سرو می‌گردد. چنین است که در بخش بزرگی از نقاشی‌ها و پارچه‌های عصر صفوی بته جقه را زیور کلاه و تاج شاهان و شاهزادگان و پس از آن بر لباسهای فاخر دوره قاجاریه که همان ترمه‌های معروف است می‌یابیم. نماد بته جقه به جز در بافته‌های سنتی ما، به عنوان المانی از حضور ایران و ایرانی در طراحی‌های گرافیک نمود و قابلیت‌های بسیاری برای بیان این مفهوم یافته است.